

Faktisk.

Skippergata 24, 0154 Oslo · Tlf. 40 04 18 85 · kontakt@faktisk.no · www.faktisk.no · Org.nr. 919 036 508

Kultur- og likestillingsdepartementet

1. juli 2024

Deres referanse:
23/5254-15

Faktisk.nos innspill til regjeringens strategi for å styrke motstandskraften mot desinformasjon: Etablering av et senter for kildekritikk

Regjeringens arbeid med en strategi for å styrke befolkningens motstandskraft mot desinformasjon har som uttalt mål å styrke den kritiske medieforståelsen og øke kunnskapen om kildekritikk i befolkningen¹. Faktisk.no er et av verdens ledende fagmiljøer på disse områdene og har tidligere i år kommet med flere innspill til strategien, både skriftlig og i møter med Kulturdepartementet. Vi vil her redegjøre ytterligere for ett av de konkrete tiltakene vi foreslår: etablering av et senter for kildekritikk.

Det viktigste mediepolitiske grepet for å sikre samfunnet mot desinformasjon er redaktørstyrte journalistiske medier. Dette trekker også Totalberedskapskommisjonen frem i sin rapport, hvor det heter at "Kunnskap om kildekritikk og kritisk tenkning er et viktig bidrag i å bygge motstandsdyktighet og egenberedskap mot feil- og desinformasjon. Kommisjonen mener derfor at rammevilkårene for å opprettholde et mangfold av redaktørstyrte medier må sikres. Arbeidet med kunnskapsformidling om kildekritikk og kritisk tenkning må også videreføres og utvides."²

Trusselen fra feil- og desinformasjon er et tverrsektorielt samfunnsproblem som berører alle deler av samfunnet og dermed hvert eneste departement. Problemet er derfor for omfattende til at mediebransjen kan møte det alene. Dette krever derfor en vesentlig større innsats enn mediepolitiske tiltak alene.

De siste årene har truslene mot samfunnets felles faktagrunnlag tiltatt. Nye geopolitiske spenninger øker risikoen for målrettede desinformasjonskampanjer. Samtidig gjør utviklingen

¹ Regjeringen.no, *Hurdalsplattformen*, <https://www.regjeringen.no/contentassets/cb0adb6c6fee428caa81bd5b339501b0/no/pdfs/hurdalsplattformen.pdf>

² Regjeringen.no, *Totalberedskapskomisjonens rapport*, <https://www.regjeringen.no/contentassets/4b9ba57bebae44d2bebf845ff6cd5f5/no/pdfs/nou202320230017000dddpdfs.pdf>

innen kunstig intelligens (KI) det relativt enkelt og billig å masseprodusere og spre troverdig feilinformasjon og propaganda, blant annet på sosiale medier. Totalberedskapskommisjonen påpeker også at dette nå “kan foregå i både større volum og på måter som er mer sofistikerte enn før. Påvirkning gjennom des- og feilinformasjon i informasjonsdomenet er den delen av sammensatte trusler som treffer bredest”³.

Truslene fra feil- og desinformasjon griper inn i vår felles offentlighet og kan potensielt undergrave noe av det mest verdifulle vi har: den sterke tilliten innbyggerne har til hverandre og til våre demokratiske institusjoner. Feil- og desinformasjon er ment å undergrave beslutningstaking og redusere tillit på alle nivåer, også mellom stater.

Totalberedskapskommisjonen trekker frem påvirkning, for eksempel gjennom falske nyheter og desinformasjon på sosiale medier, som et eksempel på såkalte sammensatte trusler. Kommisjonen skriver videre i sin rapport at påvirkningsoperasjoner er en integrert del av krigføring, og at Nato nylig har begynt å bruke uttrykket kognitiv krigføring “der menneskesinnet har blitt et angrepsmål og en essensiell del av krigføring”.

For å møte disse truslene må samfunnet som helhet samarbeide for å verne om den opplyste offentligheten. Derfor er det gledelig at regjeringen har begynt arbeidet med en strategi for å styrke samfunnets motstandskraft mot desinformasjon. Som statsminister Jonas Gahr Støre påpekte i sin sikkerhetspolitiske redegjørelse⁴, skaper ikke staten sivil motstandskraft alene.

Også Ekstremismekommisjonen understreker betydningen av å ha oppdatert kunnskap om kildekritikk og kritisk mediebruk og peker spesifikt på arbeidet i Faktisk⁵. Gjennom flere store hendelser de siste årene, blant annet covid-19-pandemien og krigene i Ukraina og i Midtøsten, har behovet for å møte informasjon med motstandsdyktighet blitt enda tydeligere. Ulike aktører tar i bruk ny teknologi og kraftige virkemidler for å høste klikk og engasjement. Polarisering og konspirasjonsteorier skaper «informasjonsforurensing» som gjør det vanskelig å vurdere hva vi kan stole på.

Faktisk.no har som uttalt formål å styrke befolkningens motstandsdyktighet i møte med feilinformasjon, og har ambisjoner om å ta et større ansvar. Vi ønsker å etablere et senter for kildekritikk som skal styrke den totale beredskapen og den norske befolkningens motstandskraft mot desinformasjon.

Utfordringene vi står overfor er samfunnsomfattende, og et slikt senter bør derfor i hovedsak finansieres av det offentlige, men ha sitt ankerpunkt i sivilsamfunnet. Vi mener en slik modell vil speile den norske modellen for åpenhet og dermed styrke det norske tillitssamfunnet.

³ Regjeringen.no, *Totalberedskapskommisjonens rapport*, side 119.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/4b9ba57bebae44d2bebfc845ff6cd5f5/no/pdfs/nou202320230017000dddpdfs.pdf>

⁴ Regjeringen.no, *Statsministerens sikkerhetspolitiske redegjørelse i Stortinget*,

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/statsministerens-sikkerhetspolitiske-redegjorelse-i-stortinget/id3044985/>

⁵ Regjeringen.no, *Ekstremismekommisjonens rapport*, side 393.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2024-3/id3027182/>

Senter for kildekritikk

Senteret skal springe direkte ut av skoleavdelingen Tenk, som er utviklet i nært samarbeid med den norske mediebransjen og det norske sivilsamfunnet. Denne løsningen vil understøtte regjeringens strategi i arbeidet mot desinformasjon gjennom sitt uavhengige arbeid og sivile forankring.

Ytringsfrihetskommisjonen slår fast at det er behov for kontinuerlig fagfornyelse i møte med den teknologiske utviklingen, særlig når det gjelder utvikling av digital kildekritikk.⁶ Siden 2019 har Tenk jobbet målrettet mot barn og unge gjennom en sterk tilstedeværelse i utdanningssystemet og knytter sitt arbeid til konkrete mål i læreplanene. Ressursene Tenk utvikler, er oppdaterte og aktuelle i møte med den løpende nyhetsstrømmen. Dette er i tråd med kommisjonen, som peker på at barn og unge trenger oppdatert kunnskap for å kunne delta i det offentlige ordskiftet.

Senteret skal være et ledende fagmiljø innen kildekritikk, kritisk medieforståelse og spredning av påvirkning og feil- og desinformasjon. Det skal styrke det norske demokratiet mot trusler som propaganda, radikalisering og uønsket påvirkning. Det skal arbeide for at det norske samfunnet er motstandsdyktig mot feilinformasjon gjennom å sikre en trygg digital hverdag og en pålitelig informasjonsflyt for alle norske borgere. Med dette som utgangspunkt vil senteret blant annet:

- utvikle kompetansepakker og kurs for å styrke samfunnets samlede motstandskraft mot desinformasjon.
- levere tjenester og produkter til privat og offentlig sektor.
- opprette regionale avdelinger som sikrer tilstedeværelse og tilgang for befolkningen i hele landet.
- opprette og gjennomføre nasjonale undervisningsressurser tilpasset læreplaner i hele skoleløpet. Ressursene skal være gratis.
- utvikle ressurser for eldre, minoriteter og personer med nedsatt funksjonsevne.
- tilby omfattende kompetansebygging innen informasjonsberedskap og kritisk mediebruk for privat og offentlig sektor.
- gi ungdom i førstegangstjeneste og HV-personell i repetisjonstjeneste grunnleggende innsikt i kildekritikk og kritisk mediebruk for å styrke motstandsdyktighet og redusere sårbarhet for uønsket påvirkning både i tjeneste og i det sivile.⁷
- gjennomføre målrettede utstillinger, installasjoner og arrangementer som fremmer kildekritikk og kritisk mediebruk, sammen med naturlige samarbeidspartnere, for eksempel biblioteker.

Planen er å sette i gang et prosjektarbeid til høsten som ytterligere vil konkretisere hva et slikt senter vil være og hvordan det skal organiseres.

⁶ Regjeringen.no, *Ytringsfrihetskommisjonens rapport*, side 183.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2022-9/id2924020/>

⁷ Svendsen-utvalget, «Økt evne til å kombinere menneske og teknologi - Veier mot et høyteknologisk forsvar», side 91

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/svendsen-utvalget/id2740079/?expand=horingsnotater>

Bred forankring – kunnskapsbaserte løsninger

For å sikre at senterets arbeid er forankret i oppdatert metodebruk, fagkunnskap og forskningsbasert innsikt, vil dagens tette samarbeid med mediebransjen, academia og andre ekspert- og analysemiljøer, både nasjonalt og internasjonalt, videreføres og utvides.

Faktisk har siden 2017 jobbet systematisk mot feil- og desinformasjon i det norske ordskiftet. Over tid har vi bygget en organisasjon som jobber med faktasjekk, verifisering, kunnskapsdeling knyttet til nye utfordringer for sentrale samfunnsaktører, og undervisning i kildekritikk for barn og unge. Denne helhetlige tilnærmingen er anbefalt av flere internasjonale forskningsmiljøer⁸.

Sentralt i arbeidet med å holde kunnskap om kildekritikk oppdatert, står også kompetanse innen faktasjekk. I sin rapport om generativ KI i Norge anbefaler Teknologirådet en oppskalering av faktasjekk i Norge, slik at samfunnet blir bedre i stand til å møte trusselen fra desinformasjon⁹.

Som statsministeren har uttalt, vil ikke en satsing på Forsvaret alene gi den forsvarsevnen vi trenger. Også den sivile beredskapen må tilpasses et nytt trusselbilde, og vi trenger en sterkere bevissthet om trusler under terskelen for væpnet konflikt. Å beskytte demokratiet handler ikke i første rekke om soldater og våpen, men sivil beredskap og motstandskraft bygget på kunnskap og demokratiske verdier som åpenhet og et fritt ordskifte. En større, systematisk innsats for å øke kunnskap om kildekritikk og kritisk mediebruk i hele befolkningen vil styrke motstandskraften mot uønsket påvirkning.

Etableringen av et senter for kildekritikk vil gjøre det mulig å samordne, styrke og utvide innsatsen mot feil- og desinformasjon. I en situasjon som stadig stiller nye krav til kildekritisk kompetanse, både gjennom en mer fragmentert medievirkelighet, teknologisk utvikling og økt geopolitisk uro, vil et slikt senter ha tilstrekkelig slagkraft til å kunne respondere raskt på nye trusler mot den demokratiske offentligheten og den opplyste samfunnsdebatten.

Senteret vil kreve en betydelig satsing på bemanning (flere regionale sentre), teknologi og kompetanse, som vil tilsis at dette vil koste i størrelsesorden 70 til 100 millioner kroner i året.

Her er en uttalelse fra presseorganisasjonene: “Norsk Presseforbund, Mediebedriftenes Landsforening, Norsk Redaktørforening og Norsk Journalistlag støtter forslaget om å etablere et senter for kildekritikk. Hvordan et slikt senter kan organiseres bør utredes nærmere”.

Vi har hatt flere samtaler med administrerende direktør Ole Erik Almlid i Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO). Også han ser store fordeler med et senter for kildekritikk. Han har poengtert hvor viktig tillit til informasjon er for et globalt næringsliv. “Med urolige omgivelser må vi ta tøffe valg, se nye løsninger og jobbe mer sammen”, som han uttalte i forbindelse med NHOs årskonferanse i 2023.

⁸ International Panel on the Information Environment, *Strategies for Improving the Global Information Environment: Results from a Systematic Review and Meta-Analysis*, <https://www.ipie.info/research/sfp2023-1>

⁹ Teknologirådet, *Generativ kunstig intelligens i Norge*, <https://teknologiradet.no/publication/generativ-kunstig-intelligens-i-norge/>

Med vennlig hilsen
for Faktisk.no

Stian A. E. Eisenräger
Ansv. redaktør og adm. direktør

Helje Solberg
Styreleder i Faktisk.no
og nyhetsdirektør i NRK

Om Faktisk.no

Faktisk er en ideell organisasjon som har en bred forankring i mediebransjen gjennom å være eid av VG, Aller Media, NRK, TV2, Amedia og Polaris Media. Faktisk består av en redaksjon, skoleavdelingen Tenk, Innsyn, analyseavdelingen Innsikt og verifiseringsprosjektet Verifiserbar. Organisasjonen har til sammen 16 ansatte. Faktisk sitt formål er å arbeide for at det norske samfunnet skal være motstandsdyktig i møte med feilinformasjon, og for å styrke det faktabaserte ordskiftet og den opplyste samfunnsdebatten.